

ДОПИТ СВІДКІВ ПО КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОВАДЖЕННЯМ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Маленко Олександр Васильович

*кандидат юридичних наук,
адвокат, керуючий партнер
Адвокатського об'єднання INTERLEGUM
м. Київ, Україна*

Вивчення актуальної практики застосування кримінального процесуального закону свідчить, що досудове розслідування та судове провадження в корупційних кримінальних провадженнях відбувається майже в усіх випадках за участі свідків (від одного до десятків). Вказаних учасників кримінального провадження викликають до суду за ініціативою як сторони обвинувачення (свідки обвинувачення), так і сторони захисту (свідки захисту).

В корупційних кримінальних провадженнях досить активно проводяться слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, що обумовлює залучення до кримінального процесу понятих, оперативних працівників, інших учасників негласних заходів. Хоча такі особи й не є очевидцями певних подій і не володіють інформацією про обставини кримінального провадження, водночас кримінальний процесуальний закон передбачає можливість проведення їх допиту як свідків. Означене викликає потребу теоретичного та практичного дослідження проведення допиту відповідних учасників слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному судочинстві України.

За ч. 7 ст. 223 КПК України слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (поятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідчення особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Пояти можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох поятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім випадків, встановлених ст. 615 КПК України. Поятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в

результатах кримінального провадження. Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії¹. Слід зауважити, що хоча кримінальний процесуальний закон передбачає можливість допиту понятих як свідків тільки на стадії судового провадження, у практичній діяльності правоохоронних органів мають місце численні випадки допиту понятих в процесуальному статусі свідків під час досудового розслідування.

В доктрині кримінального процесу відзначається, що слідчим або прокурором поняті запрошуються до проведення процесуальних дій у разі: (1) проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи – в обов'язковому порядку (крім винятку, передбаченого абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України); (2) пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з експериментом, слідчого експерименту, освідування особи – в альтернативному порядку (поняті не беруть участі, якщо забезпечується безперервний відеозапис ходу проведення слідчої (розшукової) дії); (3) проведення будь-яких інших процесуальних дій – в факультативному (додатковому) порядку (доцільність залучення понятих визначається уповноваженою особою)². В корупційних кримінальних провадженнях найчастіше поняті запрошуються для участі в проведенні обшуку житла чи іншого володіння особи, а також обшуку особи, тобто тільки в тих випадках, коли їх участь є імперативною вимогою кримінального процесуального закону. Крім того, вивчення практичної діяльності правоохоронних органів свідчить, що розповсюдженням є залучення понятих до проведення певних процесуальних дій в ході здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (до прикладу, під час огляду та вручення конфіденту заздалегідь ідентифікованих засобів – грошових купюр).

За ч. 7 ст. 223 КПК України поняті можуть бути допитані виключно з приводу обставин проведення слідчої (розшукової) дії до якої вони були залучені³. Під час судового розгляду корупційних кримінальних проваджень суди достатньо часто відмовляють в задоволенні клопотань сторони захисту про допит понятих як свідків мотивуючи це тим, що наявний відеозапис проведення процесуальної дії за участі відповідних суб'єктів, а тому їх допит про хід та результати проведення слідчих (розшукових) дій є недоцільним (найчастіше йдеться про обшук особи або житла чи іншого її володіння).

---

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10, 11-12, 13. Ст. 8.

² Маленко О.В. Інститут понятих в кримінальному процесі України. *Актуальні питання публічного та приватного права: науковий журнал*. 2013. №2. С. 141-142.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10, 11-12, 13. Ст. 8.

В науковій юридичній літературі відзначається, що враховуючи вимоги ст. 91 КПК України, де визначено перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, не зрозуміло що ж може нового або додаткового повідомити понятій⁴. Разом з цим, відповідно до ч. 1 ст. 65 КПК України свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань⁵. Однак поняті як свідки не володіють обставинами, що підлягають доказуванню відповідно до ст. 91 КПК України та можуть повідомити лише про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій⁶. З цього приводу слушною є пропозиція Т.О. Закревської, що ч. 1 ст. 65 КПК України слід викласти в такій редакції: свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань, а також фізична особа, яка була залучена до участі у проведенні слідчої (розшукової) дії слідчим, прокурором та викликана в судове засідання, для надання показань стосовно умов та результатів її проведення⁷. Окрім понятих, під час судового розгляду корупційних кримінальних проваджень часто виникає необхідність допитати осіб, які проводили та були залучені до здійснення негласних слідчих (розшукових) дій з метою перевірки допустимості доказів, які здобуті за результатами таких негласних заходів, встановлення факту наявності чи відсутності ознак провокації тощо.

За ч. 2 ст. 256 КПК України особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом⁸. В теорії кримінального процесу вказується, що до таких осіб належать: оперативні працівники і спеціалісти, співробітники технічних підрозділів, перекладачі, заявники, свідки, потерпілі, викривачі, а також

---

⁴ Булейко О.Л. Участь понятих у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. С. 10-11.

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10, 11-12, 13. Ст. 8.

⁶ Панчук О.В. Надання свідку правової допомоги у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. С. 70

⁷ Закревська Т.О., Кучинська О.П., Циганюк Ю.В. Процесуальний статус свідка у кримінальному процесі України (теорія та практика): монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 44

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10, 11-12, 13. Ст. 8.

конфіденти⁹. Якщо стосовно допиту таких учасників кримінального судочинства як свідок, потерпілий, конфідент (якщо він є свідком або потерпілим) питань не виникає, то з приводу інших осіб, які проводять або сприяють стороні обвинувачення під час реалізації певних негласних заходів, з урахуванням положень ч. 1 ст. 65 КПК України та ч. 1 ст. 91 КПК України, є протиріччя щодо можливості проведення їх допиту в процесуальному статусі свідка.

За ч. 3 ст. 256 КПК України в разі використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений ст. 253 КПК України, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси¹⁰. Показання таких осіб мають значення для перевірки ознак провокації, що є надзвичайно важливим для сторони захисту та здійснення правосуддя в цілому, проте такі особи можуть нічого не знати про обставини, які підлягають доказуванню згідно ч. 1 ст. 91 КПК України, тобто не є свідками в розумінні ч. 1 ст. 65 КПК України.

Враховуючи наведені теоретичні та практичні положення, вважаємо за необхідне запропонувати викласти ч. 1 ст. 65 КПК України в такій редакції: «Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань; фізична особа, яка була залучена до участі у проведенні слідчої (розшукової) дії або негласної слідчої (розшукової) дії, та викликана в судове засідання для надання показань стосовно умов та результатів її проведення; фізична особа, яка проводила негласну слідчу (розшукову) дію, та викликана в судове засідання для надання показань стосовно умов та результатів її проведення; фізична особа з приводу дій та контактів якої проводилася негласна слідча (розшукова) дія та викликана в судове засідання для надання показань стосовно обставин її дій та контактів під час негласної слідчої (розшукової) дії».

---

⁹ Бабіков О.П. Негласні слідчі (розшукові) дії: правове регулювання, організація проведення, тактика, зразки процесуальних документів. Наук.-дослід. ін-т публ. права. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2022. С. 342-345

¹⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №9-10, 11-12, 13. Ст. 8.